



הקשר אל יהדות התפוצות:
מדינת העם היהודי
מה זה אומר להיות מדינת הלאום של העם היהודי?
חינוך ממלכתי
(יחידה מס' 2)

רציונל הפעילות – למנחה

יחידה זו עוסקת ביחס כלפי יהדות התפוצות דרך עיסוק במדינת ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי. לצורך היחידה נבחין בין כמה סוגי השפעות של מדינת ישראל על יהדות התפוצות ולהיפך. (א) סוג השפעה ראשון הוא העיצוב המודע של צביונה היהודי של המדינה. זוהי השפעה מודעת, אך לא בהכרח ישירה. (ב) הסוג השני הוא ההשקעה המודעת והישירה של מדינת ישראל באמצעות תקציבים המופנים לצרכי יהדות התפוצות. (ג) הסוג השלישי הוא השפעה עקיפה מתוך פעולות של מדינת ישראל כריבון (יציאה ללחימה, חתימה על הסכמים מדיניים, שליחת משלחות סיוע, ועוד). יהדות התפוצות מושפעת מהדברים הללו, מעצם כך שמזהים אותה (גם אם אינה רוצה בכך) עם פעולות מדינת ישראל. (ד) הקטגוריה הרביעית היא הכיוון ההפוך: סוגי ההשפעה השונים של יהדות התפוצות על מדינת ישראל, שהיא מדינת הלאום שלהם.

יחידה זו אינה עוסקת בעצם שייכותו של המשתתף לעם היהודי ובמודעותו לכך, אלא מניחה זאת כנקודת מוצא. (אם מתברר שיש צורך בשכנוע המשתתפים בכך – עיינו ביחידה מס' 1 במערך.)

פעילות הפתיחה תפקידה להציף באופן ראשוני למודעות את שאלת יהודיותה של מדינת ישראל.

חלק א' מעמיק את ההיכרות עם ההיבטים השונים שבהם מתבטא צביונה היהודי של המדינה, ולמעשה, היותה מדינת הלאום של העם היהודי (ברחבי העולם). תפקידה של פעילות שני הפתקים היא לאתגר את המשתתפים לאמץ מבט של יהודים מהתפוצות על המדינה היהודית (תוך כדי מתן אפשרות לחוות את דעתם-שלהם, כישראלים, על אותם היבטים – שזו מטרה משנית).

על בסיס התמונה הרחבה הזו של היבטיה השונים של ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי, החלק הבא יעמיק בזיקה של המדינה ליהדות התפוצות.



חלק ב' מזמין את המשתתפים לברר מהם סדרי העדיפויות שלהם בין תחומי סיוע אפשריים שונים של מדינת ישראל כלפי יהדות התפוצות. זאת, באמצעות תרגיל של תיעדוף תקציבי של פרויקטים שונים. מתוך כך עולה גם עצם השאלה אם מדינת ישראל בכלל צריכה להשקיע כספים ביהדות התפוצות (כספים שיכלו, כמובן, להיות מושקעים באזרחי ישראל).

בחלק ג' אנו פונים לדון בהיבט השפעה אחר: ההשפעה הנובעת מכך שלא-יהודים ברחבי העולם מזהים יהודים בתפוצות עם מדינת ישראל ועם פעולותיה. לכן, גם מבלי שמדינת ישראל מתכוונת להשפיע על יהודי התפוצות, מתברר שפעולות ריבוניות של המדינה (כגון סבבי לחימה, חתימה על הסכמים, שליחת סיוע הומניטרי ועוד) משפיעות בעל כורחנו על יהודים בעולם. נבחן מספר ביטויים לכך מפי יהודים בתפוצות, ונשאל אם צריכות להיות לכך השלכות כלשהן על אופן התנהלותה של המדינה.

חלק ד' בוחן בקצרה את אפיקי ההשפעה בכיוון ההפוך: של יהדות התפוצות – על ישראל (תרומות, לובינג, הגעה לפרקי זמן בישראל ועוד). אילו מאפיקי ההשפעה הללו רצויים בעינינו? האם יש לאזרחי ישראל זכות/אפשרות לומר ליהדות התפוצות לאילו מטרות לתרום כסף ולאילו לא? וכן"ל לגבי לובינג? ומה לגבי השפעה פוליטית ישירה בישראל כגון מנגנון היועצות, או זכות הצבעה?

הקשר בתוך סדרת המערכים

זוהי יחידה מס' 2 בתוך מערך בן 4 יחידות לימוד ושיח.

כל אחת מהיחידות תוכננה כך שתוכל לעמוד בפני עצמה, אך הן גם משלימות זו את זו ויוצרות יחד תמונה מקיפה יותר של עיסוק בנושא היחס אל יהדות התפוצות.

יחידה מס' 1 נוגעת בנושא זה דרך שאלת מעגלי השייכות והזהות של היחיד: באופן כללי – לאילו קבוצות אני שייך? איזה מקום תופסת השתייכות בזהות שלי? ובאופן ספציפי – מה מקומה של השתייכותי לעם היהודי בתוך מכלול הזהויות שלי? ובפרט, מה בין השתייכות למעגל 'הישראלי' לבין השתייכות למעגל 'היהודי'? היחידה הנוכחית (מס' 2) נוגעת בנושא כאמור דרך עיסוק במדינת ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי: צבינה היהודי של המדינה והנגיעה שיש לכך ליהדות התפוצות; השפעת המדינה (ברצונה ושלא ברצונה) על יהדות התפוצות; באפיקי ההשקעה האפשריים של המדינה ביהדות התפוצות; ובהשפעה של יהדות התפוצות על המדינה.

יחידה מס' 3 נוגעת בנושא דרך עיסוק בערבות ההדדית הכלל-יהודית (הרעיון של 'כל ישראל ערבים זה בזה').



יחידה מס' 4 נוגעת בנושא דרך מבט על המאפיין העקבי בהיסטוריה היהודית של קיום יהודי בכמה מרכזים גיאוגרפיים במקביל, ולרוב בשני מרכזים גדולים ('ירושלים ובבל' כשם-קוד). נבחן מה ניתן ללמוד מהניסיון העשיר שיש לעמנו בקיום מפוצל מסוג זה.

מטרות הפעילות

- מה אני רוצה שהם יידעו? מדינת ישראל מגדירה עצמה כמדינת הלאום של העם היהודי. יש לישראל השפעה משמעותית על חייהם של יהודים בתפוצות. ישראל פעלה לאורך השנים למען יהודי התפוצות ותמשיך לעשות זאת. חוק השבות, ומבצעים צבאיים סביב הסכסוך הישראלי-פלסטיני - כל אלה נושאים המשפיעים על חייהם של יהודים בתפוצות.
- אילו רגשות אני מעוניין להפעיל אצלם? לעורר אכפתיות לנושא - למדינת ישראל יש אחריות כלפי היהודים שאינם חיים כאן - לי כיהודי יש אחריות כלפי היהודים שאינם חיים כאן.
- איזו עמדה אני רוצה לטפח בהם? ישראל היא המרכז של העם היהודי לצד קהילות משמעותיות גדולות אחרות. למדינת ישראל יש אחריות כלפי יהודי התפוצות. המשתתף יברר את עמדתו לגבי גבולות האחריות (מהו טיבה של אחריות זו?).
- איזו התנהגות אני רוצה לטפח בהם? מודעות כלפי הנושא < סקרנות והמשך למידה > שיחה עם סביבתי על הסוגיות השונות < אפשרויות לנקיטת פעולה בנושא.

מהלך הפעילות (90 דקות)

- פתיחה (10 דקות)
- חלק א' - מדינת הלאום של העם היהודי (20 דקות)
- חלק ב' - השקעה ישירה בתפוצות: ישיבת תקציב במשרד התפוצות (30 דקות)
- חלק ג' - דיון בהשפעות עקיפות (10 דקות)
- חלק ד' - השפעה של התפוצות על מדינת הלאום היהודית (10 דק')
- סיכום (10 דק')



פתיחה (10 דקות)

1. המנחה יציג עצמו בקצרה
2. מי אני? מה אנחנו הולכים לעשות היום?
3. נפתח בסבב קצר בו כל אחד יציג את שמו וישיב על השאלה "במה מדינת ישראל היא יהודית בעיניך?" (תשובות לדוגמה - לוח השנה העברי משפיע על חייהם של האזרחים, שמות הרחובות, השפה העברית ועוד').

חלק א' - מדינת הלאום של העם היהודי (20 דקות)

1. המנחה יתלה בחדר את הדפים של נספח א' ([מצגת PDF](#)), ובו דוגמאות שונות לרכיבים העומדים במרכז הרעיון כי ישראל היא מדינת הלאום של העם היהודי.
2. המשתתפים יקבלו פתיקים-דביקים בשני צבעים שונים וכלי כתיבה.
3. נבקש מהמשתתפים - עליכם להסתובב בחדר ולבחון את הדפים השונים המפוזרים בחלל. בדפים אלה תמצאו מאפיינים שונים של העקרון הגורס כי ישראל היא מדינת הלאום של העם היהודי. אבקש מכם להגיב בעזרת הפתיקים-הדביקים על הדפים עצמם (מוזמנים להדביק את הפתיקים שלכם מסביב או ליד הדפים שעל הקיר).
4. בצבע כחול השתמשו כדי להעיר הערות מתוך 'נקודת המבט הישראלית' תוך כדי שאתם משלימים את המשפט "המחשבה שעולה לי על כך כישראלי היא....".
5. כעת דמיינו שאתם נער/ה בגילכם/ן, יהודי/ה מהתפוצות (ארה"ב / אירופה / אוסטרליה / ארגנטינה וכו'). בפתיקים הצהובים אבקש מכם להעיר הערות מתוך נקודת מבט זו, תוך כדי שאתם משלימים את המשפט "המחשבה שעולה לי על כך כיהודי מהתפוצות היא...." - אתם חשים שאין לכם מספיק ידע על יהודי התפוצות - זה בסדר גמור - פעלו לפי תחושת הבטן שלכם.
6. נשלח את המשתתפים להסתובב במרחב, לקרוא ולהדביק פתיקים עם הערות על המאפיינים השונים המוצגים על הקיר. מי שרוצה יכול לציין את שמו בכתיבת הפתיקים. לא חובה.



7. לאחר כ-5 דקות נתכנס בחזרה כקבוצה ונצא ל-"סיור" בחלל בו אנו סוקרים כקבוצה את הפתקים השונים שנכתבו ליד כל 'מאפיין'.
8. שאלות לדיון -
 - האם היה מאתגר לנסות ולדמיין את נקודת המבט של היהודי שאינו חי כאן ביחס לדפים השונים התלויים על הקיר?
 - האם יש מכנה משותף להבדלים בין נקודת המבט הישראלית לבין זו של יהודי התפוצות?
 - האם יש לכם רעיון למאפיין נוסף כלשהוא אותו הייתם מוסיפים לדפים שעל הקיר בהקשר של מדינת הלאום של העם היהודי?
9. תיווך המעבר לחלק הבא:
 - רבים מההיבטים שעליהם הצבענו כבר משפיעים בפני עצמם על יהודים ברחבי העולם – שיכולים למשל להזדהות עם מדינת ישראל בזכות היבטיה היהודיים. זהו סוג ראשון של השפעה, שנעשה מצד אחד במודע להיות מדינת ישראל מדינת הלאום של העם היהודי, אך מצד שני חלק מההיבטים הללו אינם מכוונים ישירות אל יהדות התפוצות.
 - בחלק הבא נתמקד ספציפית בקשר של המדינה עם קהילות יהודיות מחוץ לישראל, בסוג השני של השפעה – ההשקעה המודעת והישירה של המדינה ביהדות התפוצות.

חלק ב' – השקעה ישירה בתפוצות: ישיבת תקציב במשרד התפוצות (30 דקות)

1. המנחה יציג רקע - מדינת ישראל משתמשת בכספי מיסים כדי להשפיע על חייהם של יהודי התפוצות. הדבר ניכר בתקציב משרד התפוצות, המשרד לעלייה וקליטה כמו גם בפרויקטים שונים הזוכים למימון ממשרד ראש הממשלה. בנוסף לכך חלק מתקציב המוסדות הלאומיים אותם הזכרנו קודם לכן מגיע מתקציב המדינה. הפעולה היא אמנם טכנית - השקעה כספית בפרויקטים המשפיעים על יהודי התפוצות, אך בליבה אמירה ערכית - מדינת ישראל מיישמת בפועל את תפקידה כמדינת הלאום של העם היהודי. מה דעתכם על כך? האם נכון להשקיע מכספי משלם המיסים הישראלי בפרויקטים המשפיעים על אנשים שהם אינם אזרחי מדינת ישראל? בכך נעסוק בפעילות הקרובה.
2. בפעילות הקרובה נבקש מכם להתחלק לקבוצות ולהפוך באופן זמני לחברי צוות מקצועיים שתפקידם להמליץ על חלוקת תקציבים סביב פרויקטים של משרד התפוצות. במסמך שלפניכם ([נספח ב'](#)) מפורטים



- פרויקטים שונים. חלק מהסעיפים התקציביים הללו אמיתיים בעוד אחרים הם מומצאים אך מבוססים על עקרונות אמיתיים.
3. יהיו לכם 15 דקות לעבור על המסמך, תוך כדי שאתם מצטיידים במחשבון, ולקבל החלטה סביב חלוקה של 100 מליון ש"ח לפרויקטים שונים.
 4. בכל פרויקט מפורט המפתח התקציבי המציג את המשמעות בפועל של ההשקעה הכספית.
 5. בסוף הדיון התקציבי שתנהלו - נציג מכל קבוצה יציג את -
 - ההחלטות התקציביות בפועל והצידוק מאחוריהן
 - נקודות המחלוקת / המתח שעלו
 - שאלות / תהיות שעלו
 6. המנחה יחלק את המשתתפים לקבוצות ויישלח אותם לביצוע המשימה.
 7. לאחר הדיון בקבוצות יש לוודא כי כל נציג קבוצה מקבל לפחות 2 דקות להציג את עיקרי הדיון וההחלטות שעלו בשיח הקבוצתי.
 8. בשלב הצגת התוצרים אנו ממליצים למנחה לצייר טבלה גדולה על הלוח / להקרין טבלה גדולה ובה ניתן יהיה לראות את הסכומים / ההחלטות התקציביות של כל אחת מהקבוצות ביחד לסעיפים השונים במסמך. כך ניתן יהיה להציג מבט השוואתי על החלטות הקבוצות בחדר.
 9. רשות - באמצע זמן הדיון בקבוצות יציע המנחה - הנכם מוזמנים לחשוב, לצד המשימה שנתתי לכם, אם יש פרויקט כלשהוא שלא מופיע בטבלה המצורפת, אותו תרצו לממן. זה יכול להיות פרויקט שמישהו מחברי הקבוצה שמע עליו או פרויקט מומצא.
 10. הערה - במקום נספח ב' ובו הצגת המידע נעשת בצורה טקסטואלית יבשה ניתן גם לייצר כרטיסיות לכל פרויקט ובו מוצגת ת.ז של הפרויקט כולל תמונה, ציטוט מאחד המשתתפים וכו'. במתודה זו ניתן לתת לכל קבוצה 'ערכת פעולה' ויהיה עליהם לנתח את תוכן הערכה ולמלא את הטבלה על פי נתונים אלה. מתודה זו מושקעת יותר, דורשת יותר משאבים וזמן אך ייתכן שהיא גם ערכית יותר בהתאם לכך.
 11. דיון לעיבוד התרגיל:
 - מה היה מאתגר בפעילות?
 - האם יש משהו מקומם בחשיפה לעובדה שמדינת ישראל משקיעה מכספי המיסים שלה ביהודים בתפוצות, אנשים שהם אינם אזרחי המדינה?



- האם מדינת ישראל יכולה להרשות לעצמה להשקיע בתחום זה? האם המדינה צריכה לעשות כן?

חלק ג' – השפעות עקיפות של פעולות המדינה (10 דקות)

1. המנחה מסבירה: עד כה ראינו שני סוגי השפעה של מדינת ישראל על יהדות התפוצות: מתוך עצם מאפייניה של המדינה כמדינת הלאום של העם היהודי (חלק א'), ומתוך השקעה ישירה בתפוצות (חלק ב'). כעת ניתן דעתנו לסוג השפעה שלישית, הנובע מהתנהלותה של ישראל כמדינה ריבונית בפני עצמה: זמני לחימה, חתימה על הסכמים מדיניים, סיוע למדינה אחרת, וכו'.
2. שאלות לדיון:
 - מי יכול לנחש או לתאר איך היבטים אלה משפיעים על יהודים בתפוצות?
 - מה תחושותיכם מעצם ההשפעה הזו? גאווה? מבוכה? אדישות? אחר?
3. להלן מספר ציטוטים של צעירים יהודים אמריקאים המספרים על חייהם בארה"ב בתקופה של מבצע 'שומר החומות':
 - "לפעמים אני מרגישה שאני הספוג של הצרות שישראל עושה בעולם. כאשר יש מבצע גדול בעזה מי שחברות שלה מפסיקות לדבר איתה בתוך בניין מעונות הסטודנטים, מי שעושים עליה פתאום חרם חברתי, זו אני, ואתם הישראלים לא מודעים לזה בכלל" (שרה, 24).
 - "אני נלחם למען ישראל בקמפוס, אני שם את הצוואר שלי מתחת לסכין, ידעתי שזה יעלה לי במחיר של אי-היבחרות לתפקיד בהתאחדות הסטודנטים בקמפוס, הבנתי את המחיר שאני הולך לשלם בשל התמיכה בישראל, והחלטתי גם שאני מוכן לשלם אותו" (דיוויד, 25).
4. נשאל -
 - מדוע לדעתכם סבלה שרה מחרם חברתי במעונות?
 - מדוע לדעתכם התמיכה של דיוויד בישראל פוגעת בסיכויים שלו להיבחר לתפקיד ציבורי בקמפוס?
 - אם אני מבין שמבצע בעזה משפיע על יהודי התפוצות, האם זה אומר שאני כמדינה צריך לעשות משהו אחרת? חשבו על כמה מסקנות אפשריות שונות שיכולות להיות למודעות שלנו להשפעת הדברים הללו על יהודי התפוצות (להתנהל אחרת מדינית; להקים מנגנון היועצות



כזה או אחר עם נציגי יהדות התפוצות; לשלוח חומרי הסברה ליהודי התפוצות; לסייע ליהודי התפוצות באופן אחר, לפצות אותם על המחירים שהם משלמים על כך; וכו'). אילו מהצעדים הללו נראים לכם נכונים למדינת ישראל?

5. לשיקול המנחה - הסבר קצר על האתגרים שחווים סטודנטים יהודים בקמפוסים בצפון אמריקה בשל סיבות הקשורות ל- (1) אנטישמיות ו- (2) אקלים דעות פרוגרסיבי-ליברלי המציג את ישראל כישות כובשת שאין לה זכות קיום לגיטימית.

חלק ד' – הכיוון ההפוך: אופני השפעה של יהדות התפוצות על מדינת הלאום היהודית (10 דק')

1. מה צריכים לדעתכם להיות כיווני ההשפעה? האם יש מקום/צורך שיהדות התפוצות גם תשפיע על ישראל?

2. העלו דוגמאות לדרכים (בעבר ובהווה) שבהן משפיעים יהודי התפוצות על מדינת ישראל

1. תרומות כספיות

i. המנחה/המשתתפים יציגו מספר דוגמאות למוסדות ולפעילויות בישראל שנוסדו על ידי יהדות התפוצות (החל מ'הדסה' וכלה במיזמים חברתיים מבוססי פילנתרופיה).

2. השפעה פוליטית ולובינג בארצות מגוריהם (אייפא"ק וכו')

i. המנחה/המשתתפים יציגו מספר דוגמאות

3. הגעה לישראל לתקופות זמן – להתנדבות, ולאחרונה אף לשליחות (MITF מלמדים אנגלית, יש ש"ש של תנועת הבונים דרור, יש שליחים קהילתיים ראשונים)

3. האם יש מקרים רצויים ומקרים בלתי-רצויים בעיניכם מבחינת תרומות כספיות מהתפוצות לישראל? ומבחינת הפעלת יכולת השפעה פוליטית שלהם בארצותיהם? במידה שענו בחיוב: האם יש לנו זכות/אפשרות לומר להם לאילו מטרות שכן יתרמו ולאילו לא?

4. בעולם קיימים גם מנגנונים נוספים, כגון מנגנון היועצות (הוזכר בחלק ג'), ומדי פעם אפילו עולה הצעה להעניק זכות הצבעה (שממילא מוענקת עקרונית למי שמממש את זכותו לחוק השבות, גם אם הוא חוזר לאחר מכן לחיות בתפוצות – ואז ישנו הדיון אם לאפשר לאזרחים ישראלים הצבעה בשגרירות מחו"ל).

מה דעתכם לגבי אפיקי השפעה אפשריים אלה?



5. נסכם: הזיקה של מדינת ישראל ליהדות התפוצות היא אחד מעקרונות היסוד של המדינה כמדינת הלאום של העם היהודי. זיקה זו מתבטאת בהשפעות הדדיות. אך שאלת האופנים המדויקים שבהם תשפיע המדינה על התפוצות והתפוצות על המדינה נותרות בדיון ולעתים במחלוקת בין עמדות שונות בעם.

סיכום (10 דק')

1. נקודות נוספות לסיכום -
 - נתקדם אל סיום הפעילות ונעבור בקצרה על המהלך הכללי שעברנו.
 - המנחה יציע נקודות סיכום אישיות שלו על הנושא לאור הפעילות.
 - נתייחס ל-'מוקשים' או נקודות אי-הסכמה שעלו במהלך הפעילות.
2. המנחה יציע אפשרויות להיות מעורב בתחום הקשר עם יהודי העולם ולהרחיב את הידיעה דרך הנספח של "עכשיו לאן?".